

DEKRET NADVOJVODE FERDINANDA IZ 1599. O IZGONU PROTESTANATA

Maja ČUTIĆ GORUP

Na temelju analize Dekreta nadvojvode Ferdinanda o izgonu protestanata (1599.) autorica obrađuje protureformacijsko djelovanje habsburških vlasti u austrijskoj Istri kao dijelu Nutarnje Austrije. Teško je preciznije govoriti o raširenosti reformacije u Pazinskoj knežiji jer su oni koji su je širili djelovali u tajnosti, zbog zabrana i progona austrijskih nadvojvoda, te mnogi od njih nisu prešli na novu vjeru. Još neistraženi izvori o suzbijanju reformacije od habsburških vlasti predstavljaju važan dokaz o postojanju protestanata i širenju luteranske vjere u austrijskoj Istri.

KLJUČNE RIJEČI: *Nutarnja Austrija, austrijska Istra, protestanti, Ferdinand II., rani novi vijek.*

1) Uvodne napomene: kratki osvrt na literaturu i izvore vezane uz reformaciju u austrijskoj Istri

Ovaj znanstveni rad nastao je tijekom istraživanja povijesti protestantizma u Pazinskoj knežiji.¹ Još uvijek ne postoji niti jedna knjiga u kojoj bi bili sakupljeni i analizirani svi važni izvori koji bi nam dali multiperspektivne, a time i objektivnije podatke o raširenosti reformacije u austrijskom dijelu Istre. Za takvo istraživanje potrebno je analizirati tri skupine povijesnih izvora:

1. crkvene spise: relacije porečkih, pićanskih, puljskih i tršćanskih biskupa², sudske spise Svetog oficija, kanonske vizitacije;

¹ Zahvalila bih ovim putem osoblju Arhiva Republike Slovenije na suradnji jer sam od njih dobila skenirani dokument i podatke bez kojih obrada Dekreta ne bi bila potpuna, doc. dr. sc. Vesni Bauer Munić i mr. sc. Darinku Muniću na uputama oko metodologije rada te prof. dr. sc. Slavenu Bertoši, koji mi je svojim velikim znanjem omogućio sveobuhvatniji pristup temi.

² Državno-politička granica između austrijskog i mletačkog dijela Istre nije se poklapala s granicom crkvene jurisdikcije biskupija do 1788. godine pa su nad teritorijem Pazinske knežije jurisdikciju dijelila četiri biskupa.

2. književno-prevodilačku djelatnost istarskih intelektualaca i svećenika (Matije Vlačića Ilirika, Petra Pavla Vergerija ml., Matije Grbića, Stjepana Konzula, Antuna Dalmatina, Jurja Cvečića i dr.);
3. zabrane djelovanja i progone protestanata od habsburških vlasti u Nutarnjoj Austriji.³

Odjeke protestantizma u području Pazinske knežije (i Istre uopće) fragmentarno je opisao još polovicom listopada 1551. godine – prilikom ispitivanja pred inkvizicijom – don Pietro Manelfi, katolički apostata i »luteran«, u trenutku svog pokajanja.⁴ Pazinski kraj u izvještajima pićanskih i porečkih biskupa Svetoj Stolici istraživao je Ivan Grah⁵, a sudske spise Svetog oficija detaljno je proučio i obradio Antonio Miculian⁶. O književno-prevodilačkoj djelatnosti poznatih istarskih protestanata i njihovih pristaša pisali su u nas Ivan Kostrenčić, Franjo Bučar, Mijo Mirković, Alojz Jembrih, Josip Bratulić i mnogi drugi.⁷

O protureformacijskom djelovanju habsburških vlasti niti jedno djelo u nas ne sadrži obrađene izvore kojima bismo potkrijepili dosadašnja istraživanja. U stranoj literaturi izvorima za protureformaciju u Nutarnjoj Austriji u vrijeme nadvojvoda Karla II. i njegova nasljednika Ferdinanda II. intenzivno se bavio Johann Loserth, koji je rezultate svojih istraživanja objavio početkom 20. stoljeća.⁸

³ U izvorima na njemačkom jeziku ovaj zemljopisni pojam poznat je kao Innerösterreich.

⁴ Usp. *I constituti di don Pietro Manelfi* (priredio Carlo Ginzburg), Casa Editrice Sansoni, Firenze & The Newberry Library, Chicago, 1970.; Miroslav BERTOŠA, »Pod uništavajućim brdožderom povijesti: jedna epizoda netrpeljivosti u Istri u XVI. stoljeću«, u: *Istra: kultura, književnost, društvena pitanja*, god. XXVIII., sv. – knj. 118., nova serija, br. 3, Glas Istre, Pula, 1990., str. 70–78; *Izazovi povijesnog zanata: lokalna povijest i sveopći modeli*, Izdanja Antibarbarus, Zagreb, 2002.

⁵ Usp. Ivan GRAH, »Pazinski kraj u izvještajima pićanskih i porečkih biskupa Svetoj Stolici (1588 – 1780)«, u: *Vjesnik historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu*, sv. XXVI., Istratisak Pazin, Pazin – Rijeka, 1983., str. 201–218.

⁶ Usp. Antonio MICULIAN, »Protestantska reformacija u Pazinskoj grofoviji«, u: *Pazinski memorijal*, god. 13., knj. 18., sv. 1., Katedra Čakavskog sabora Pazin, Pazin, 1989., str. 55–61, *Protestantizam u Istri*, ZN »Žakan Juri«, Pula, 2006.

⁷ Usp. Ivan KOSTRENIČIĆ, *Urkundliche Beiträge zur Geschichte der protestantischen Literatur der Südslaven in den Jahren 1559 – 1565.*, Carl Gerold's Sohn, Wien, 1874.; Franjo BUČAR, *Povijest hrvatske protestantske književnosti za reformacije*, Matica hrvatska, Zagreb, 1910.; *Reformacija među Hrvatima po Istri*, Kršćanska crkva Hosana – Izvori, Pula, 2002.; Mijo MIRKOVIĆ, *Matija Vlačić Ilirik*, Istra kroz stoljeća, Pula – Rijeka, 1980.; Alojz JEMBRIH, »Stjepan (Stipan) Konzul i njegovo djelo u kroatističkim istraživanjima 20. stoljeća«, u: *Buzetski zbornik*, knj. 28., »Josip Turčinović« d.o.o. – Pazin, Buzet, 2002., str. 59–71; »Glagoljski Novi testament (1562.) Antuna Dalmatina i Stipana Konzula«, u: *Buzetski zbornik*, knj. 29., »Josip Turčinović« d.o.o. – Pazin, Buzet, 2003., str. 31–48; »Mirko Ciger i Matija Vlačić Ilirik«, u: *Zbornik s međunarodnog znanstvenog skupa »Matija Vlačić Ilirik«*, Grad Labin, Labin, 2004., str. 227–252; »Od uspjeha do izjave 'viel falsch' o uraškom glagoljskom Novom zavjetu (1562/63)«, u: *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine*, XXXII, br. 1-2 (63-64), Institut za filozofiju Zagreb, Zagreb, 2006., str. 35–67; *Stipan Konzul i »Biblijski zavod« u Urachu*, Teološki fakultet »Matija Vlačić Ilirik«, Zagreb, 2007.; Josip BRATULIĆ, »Povijesne odrednice istarskog glagolizma«, u: *Slovo*, br. 21, Staroslavenski institut »Svetozar Ritig«, Zagreb, 1971., str. 333–347; »Glagoljaštvo i protestantizam«, u: *Radovi zavoda za slavensku filologiju*, 27, Filozofski fakultet, Zagreb, 1992., str. 231–235; »Reformacija i počeci katoličke obnove u Hrvatskoj«, u: *Hrvatska i Europa: kultura, znanost i umjetnost*, sv. II., Školska knjiga, Zagreb, 2000., str. 465–478; »Matija Vlačić Ilirik i njegov Katalog svjedoka istine«, u: *Zbornik s međunarodnog znanstvenog skupa »Matija Vlačić Ilirik«*, Grad Labin, Labin, 2004., str. 27–36; »Slavenske teme u Vlačićevu Katalogu svjedoka istine«, u: *Zbornik radova s drugog međunarodnog znanstvenog skupa »Matija Vlačić Ilirik«*, Grad Labin, Labin, 2008., str. 287–300.

⁸ Usp. Johann LOSERTH, *Die Reformation und Gegenreformation in den innerösterreichischen Ländern im XVI. Jahrhundert* (Stuttgart, 1898.), Nieuwkoop – B. de Graaf, 1970.; *Akten und Korrespondenzen zur Geschichte der Gegenreformation in Innerösterreich unter Ferdinand II.*, prvi dio: *Die Zeiten der Regentschaft und die Auflösung des protestantischen Schul- und Kirchenministeriums in Innerösterreich 1590 – 1600*,

Dekret nadvojvode Ferdinanda o izgonu protestanata iz 1599. godine nalazi se u Arhivu Republike Slovenije pod nazivom »General nadvojvode Ferdinanda o izgonu Luteranov iz njegovih dednih dežel. Gradec, 12. novembra 1599.«, uz koji stoji njegov opis: »Nadvojvoda ukazuje da se moraju vsi meščani, kmetje in podložniki spovedati in obhajati ter opraviti ostale verske obveznosti po rimokatoliškem obredu, luterani pa moraju zapustiti njegove dedne dežele.« Dekret je pisan goticom te je njezino iščitavanje i prijepis izvora na latinicu kao i razumijevanje ranonovovjekovnog još nestandardiziranoga njemačkog jezika bilo neophodno za analizu izvora.

2) Habsburška vlast u austrijskoj Istri i njezino protureformacijsko djelovanje

Nakon što je Mletačka Republika u ratu 1420. – 1421. uspjela osvojiti i Akvileju, završio je spor oko istarskih gradova, koji je trajao od 1209. godine, kad je car Oton IV. Istarsku markgrofoviju dao na upravu akvilejskom patrijarhu. Istra je politički podijeljena na obalni mletački i unutarnji austrijski dio,⁹ koji je zemljopisno obuhvaćao šire pazinsko područje, dio istočne Istre sjevernije od sela Zagorja, dio Čićarije te šire područje Trsta.¹⁰ Nakon druge¹¹ podjele habsburške baštine između sinova cara Ferdinanda I. 25. srpnja 1564., najmlađi sin Karlo II. (1540. – 1590.) dobio je Nutarnju Austriju (Štajersku, Korušku, Kranjsku, Goričku, Trst i Istru).¹² Kao nadvojvoda Nutarnje Austrije bio je gorljiv katolik te je svom sinu Ferdinandu III. (od 1619. car Svetog Rimskog Carstva Ferdinand II.) ostavio u nasljeđe i borbu protiv protestanata. Budući da je Ferdinand (1578. – 1637.) bio maloljetan, umjesto njega upravljali su Nutarnjom Austrijom nadvojvode Ernst do 1593. i Maximilian III. do 1595. Na Ferdinandov odgoj znatan utjecaj imala je njegova majka bavarska princeza Maria Anna, koja je, kao i ostalo katoličko plemstvo južne Njemačke, svoga sina poslala na školovanje u isusovačku gimnaziju u Ingolstadt. Dan je studentima – za razliku od onih u svjetovnim školama – bio ispunjen službom Božjom, procesijama i kazališnim predstavama.¹³ Ferdinand je od 1595. sam upravljao Nutarnjom Austrijom s prijestolnicom u Grazu, iz koje se upravljalo i Vojnom granicom. Njegovu vladavinu ispunila je neumorna borba protiv protestanata, koja je prerasla u Tridesetogodišnji rat (1618. – 1648.).

Područjem Nutarnje Austrije upravljalo se iz Graza, ako su Habsburgovci imali dovoljno nasljednika. U protivnom se područje kontroliralo iz Beča, što je svakako pridonosilo jačanju staleža. Nakon vremenskog prekida od 60 godina, Karlo II. bio je prvi knez koji je pokrajinom upravljao iz Graza.¹⁴

Alfred Hölder, Wien, 1906., drugi dio: *Von der Auflösung des protestantischen Schul- und Kirchenministeriums bis zum Tode Ferdinands II.*, 1600 – 1637, Alfred Hölder, Wien, 1907.; *Die Reformationsordnungen der Städte und Märkte Innerösterreichs aus den Jahren 1587 – 1628*, Alfred Hölder, Wien, 1907.

⁹ U izvorima na njemačkom jeziku ovaj zemljopisni pojam poznat je kao Inneristrien ili Grafschaft Mitterburg.

¹⁰ Slaven BERTOŠA, *Život i smrt u Puli*, Skupština udruga Matice hrvatske Istarske županije, Pazin, 2002., str. 122.

¹¹ Prva podjela habsburške baštine utvrđena je Sporazumom iz Neubergera 25. rujna 1379., kada su zemlje podijeljene na albertsku i leopoldsku liniju nasljeđivanja. Nutarnja Istra pripala je zajedno s Nutarnjom Austrijom leopoldskoj liniji.

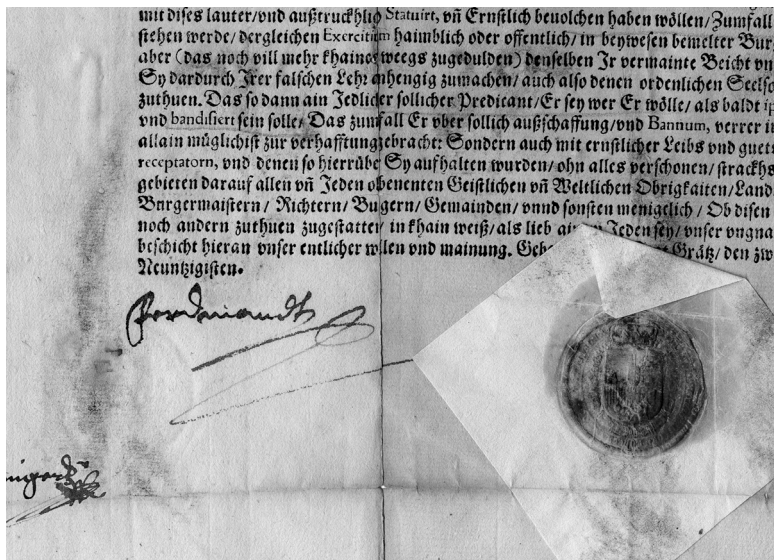
¹² Walter KLEINDEL, *Österreich: Daten zur Geschichte und Kultur*, Ueberreuter, Wien, 1995., str. 125.

¹³ Johann FRANZL, *Ferdinand II.: Kaiser im Zwiespalt der Zeit*, Verlag Styria, Graz, 1978., str. 25.

¹⁴ Isto, str. 11–12.

Zbog slabije centralne vlasti, nepoklapanja političkih i crkvenih granica, opasnosti od Turaka, stranih biskupa te utjecaja protestantskog kruga (Matije Vlačića Ilirika, Primoža Trubarja, Stjepana Konzula, Antuna Dalmatina) iz Njemačke je reformacijski val zapljusnuo austrijski dio Istre u XVI. stoljeću iz više smjerova: Trsta, Venecije, njemačkih zemalja i Kranjske. Iako je bogoslužje na narodnom jeziku u Istri započelo prije reformacije, sam povratak na izvornost evanđelja kao i liturgijske knjige na staroslavenskom privukle su pozornost mnogih istarskih glagoljaša i plemića koji su nabavljali protestantske knjige, okupljali protestante u svojim domovima, a neki od njih su i prešli na novu vjeru. Godine 1523. nadvojvoda Ferdinand I. zabranjuje čitanje luteranskih knjiga u Trstu, a 1549. inkvizicija optužuje pazinsku općinu da podržava reformaciju.¹⁵ Austrijske vlasti progone protestante, zabranjuju protestantske škole i crkve (god. 1582. i 1590.)¹⁶ te im prijete da će ih predati rimskoj inkviziciji. Godine 1598. plemić Franz von Wagen optužen je zbog dijeljenja protestantskih knjiga i protjeran iz Pazina.¹⁷ Takve naredbe sigurno svjedoče o postojanju i širenju protestantizma u austrijskoj Istri.

3) Dekret nadvojvode Ferdinanda o izgonu protestanata iz njegovih zemalja (1599.)

Slika 1. Dekret nadvojvode Ferdinanda o izgonu protestanata iz njegovih nasljednih zemalja 1599.
Arhiv Republike Slovenije, AS 1 – Vicedomski urad za Kranjsko, škatula 261, lut. R, XIV / 9

¹⁵ Franjo BUČAR, *Reformacija među Hrvatima po Istri*, K. C. Hosana – Izvori, Pula, 2002., str. 5–6.

¹⁶ Johann LOSERTH, *Die Reformation und Gegenreformation in den inneroesterreichischen Laendern im XVI. Jahrhundert*, (Stuttgart, 1898.), Nieuwkoop – B. de Graaf, 1970., str. 388 i 539.

¹⁷ Johann LOSERTH, *Akten und Korrespondenzen zur Geschichte der Gegenreformation in Innerösterreich unter Ferdinand II.*, erster Teil, Alfred Hölder, Wien, 1906., str. 788.

Nakon prijepisa Dekreta iz gotice (slika 1.) na latinicu isprava izgleda ovako:

- (1) WIr Ferdinand von Gottes Gnaden / Ertzhertzog zu Esterreich / Hertzog
- (2) zu Burgundt / Steyr / Kärndten / Crain vnnd Wirttenberg / (etc.) Graue zu Tyrol vnd Görtz / (etc.) Embietten N. allen vnd jeden vnsern
- (3) nachgesetzten Geistlich / vnd Weltlichen Obrigkhaiten / Landtleuten / Burgern Gemainden / vnd sonsten meniglich / was würden / stands oder Wesens die
- (4) in vnsern Erbfürstenthumben vnd Landen gesessen sein: Vnser gnad / vnnd geben Euch zuuernemen. Das / weil wir nemblichen / hieuo vnnd Jetzo
- (5) Imer fort von denen Catholischen der Römischen allain seligmachenden Religion / zuegethonen ordenlichen Seelsorgern / Bischouen / Pfarrern / vnnd
- (6) *Beneficiaten*, zum Offtermallen vnd fast täglich / mit sonderer hoche / vnd zwar billicher beschwär angeloffen: vnd vns benebens aus schuldiger pflicht / vn-
- (7) derthenigist angebracht worden / Wie ire gedachter Seelsorger / Geistlichen ordenlichen *Iurisdiction* vnderworffene Schäßlein / von denen vnCatholischen
- (8) Sectischen falschen Lehrern / vnd eingetrungnen Predicanten / hin und wider verführt / in verdambliche Irrthumb vnnd Ketzereyen gebracht / vnnd das
- (9) Inen Ire vralte / von vill hundert Jaren hero wollersessne Pfarrlichen Recht / vnnd gerechtighaiten / in vill manich weeg entzogen werden / mit vnder-
- (10) thenigister demütigister ansuechung / das wir als herr vnd Landtsfürst / auch Obrister Vogt / aller Geistlichen Stiffungen / die höchstbedürfftige
- (11) wend: vnnd einsehung / gnedigist thuen vnnd fückhern wolten / Das wir demnach / aus Christlichem Gottsellichem Eiffer / vnserer wahren erkhten
- (12) vnnd bekhten / allgemainen Religion / nit vnbillich bewögt worden / Die Sectischen Lehrer vnd Predicanten / Zumall vnsern vor disem Irentwillen /
- (13) vnd in dergleichen Religions sachen / manigfaltig Ausgangnen ernstlichen *Special* Beuelchen / der schuldige gehorsamb / in nichten / oder doch wenig gelaist
- (14) worden / von den Stöten vnd Märckhten / so woll denen Pfarr: vnd andern Khirchen / vnd *Beneficien* am Gey¹⁸ ... die Burger / auch anders gemaines
- (15) Volck / von Irer falschen Lehr vnd *Opinion* abgewendet / vñ nicht weiter / als es layder mit viller armen Seele... ..ang bishero bschehen / verfiert wur-
- (16) den / allerdings ab: vñ hinweck zuschaffen / Vnd vns aber anjetzo noch schmerzlicher fürkhombt / das nicht alla... ..r thails hieuo beschennen hinweg-
- (17) schaffung zuwider gehandelt: Sondern auch gemelte Predicanten sich vermessenlichen vnderstehen sollen / die ...en Burger vnd vnderthonen in ge-

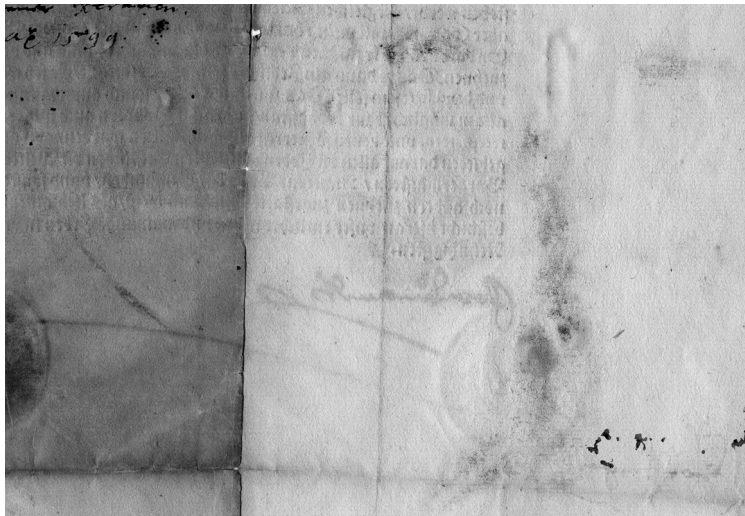
¹⁸ Dekret je znatno oštećen na mjestima presavijanja. Od 14. do 20. retka teksta, uzduž desne linije preklapanja, nalazi se rupa visine 4,6 cm i širine 2 cm.

- (18) main / zu Iren hin vnnd wider in Gschlössern / vnd andern Orten haltenden verbotnen *Exercitien*, nicht allain ...assen: Sondern auch dieselben Irer
- (19) vermainten falschen Lehr nach / mit der Beicht / *Communion*, vnd andern vermainten geistlichen *Acten*, zuuer... Welliches vns aber / als Herrn vnnd
- (20) Landsfürsten / khaines weegs zugestatten vnd zuezusehen gemaint. Das wir derowegen nun hinfüran in Craft ...ner General / zu abstellung dessen hie-
- (21) mit dises lauter / vnd außtruckhlich *Statuirt*, vñ Ernstlich beuolchen haben wöllen / Zumfall sich hinfüran ainiger Predicant / oder vermainter Lehrer vnder-
- (22) stehen werde / dergleichen *Exercitium* haimblich oder öffentlich / in beywesen bemelter Burger / Paur / oder vnderthonen anzustellen/ vnnd zuhalten / oder
- (23) aber (das noch vill mehr khaines weegs zgedulden) denselben Ir vermainte Beicht vnd *Communion*, auch andere geistliche *officia* zu *administriern*, vnnd
- (24) Sy dardurch Irer falschen Lehr anhengig zumachen / auch also denen ordenlichen Seelsorgern / Pfarrern / vnnd *Beneficiaten*, an Iren Rechten / eintrag
- (25) zuthuen. Das so dann ain Jedlicher sollicher Predicant / Er sey wer Er wölle / als baldt *ipso facto*, aus allen vnsern Landen gantzlichen / vnd also geschafft /
- (26) vnd *bandisirt* sein solle. Das zum fall Er vber sollich außschaffung / vnd *Bannum*, verrer in vnsern Lannden oder gebiet zubetretten / Der oder dieselben nit
- (27) allain möglichist zur verhaftung gebracht: Sondern auch mit ernstlicher Leibs vnd guets bestraffung / so woll gegen Iren aignen Personen / als derselben
- (28) *receptatorn*, vnd denen so hierrüber Sy aufhalten wurden / ohn alles verschonen / strackhs mit allem ernst / vnd scherffe nach / verfaru werden solle. Vnnd
- (29) gebieten darauf allen vñ Jeden obbenenten Geistlichen vñ Weltlichen Obrigkaiten / Landtschubtleüten / Landtsverwaltern / Vitzdomben / Hauptleüthen /
- (30) Burgermaistern / Richtern / Burgern / Gemainden / vnnd sonsten menigelig / Ob disen Vnsern Generaln stätt vnd vest zuhalten / darwider nit thuen /
- (31) noch andern zuthuen zugestatten / in khain weiß / als lieb ainem Jeden sey / vnser vngnad vnd straff / zuuermeiden. Das mainen wir Ernstlich / Vnd es
- (32) beschicht hieran vnser entlicher willen vnd mainung. Geben in vnser stat Grätz / den zwölfften tag des Monats Nouembris / Anno / (etc.) im Neunvnnd-
- (33) Neuntzigisten.
- (34) Ad mandatum Serenissimi
- (35) Dñi Archiducis proprium.

Ferdinandt
W. Jöchlinger

Harrer

Dekret je otisnut na papiru njemačke proizvodnje s vodenim znakom dvoglavog orla, koji se inače nalazio na zastavi Svetoga Rimskog Carstva poslije 1400. godine. Visina mu iznosi 34,6 cm, a širina 49,5 cm. Presavijen je na tri dijela i preklopljen kao pismo na kojem je rukopisom napisano »Extract wegen der Lutheraner Exercitien 12. Novembris anno 1599« (slika 2.), što u prijevodu znači izuzeće zbog luteranskih djelatnosti 12. studenoga godine 1599.

Slika 2. Poleđina Dekreta

Filigran je smješten na donjem lijevom dijelu papira ispod teksta od 15. retka »von Irer falschen Lehr« na dolje do 26. retka »vnd *bandisirt* sein solle« te na desno do »vnd außtruckhlich *Statuirt*« u 21. retku teksta.

Dekret je pisan goticom frakturom na ranonovonjemačkom jeziku Bečke carske kancelarije. Protokol isprava započinje intitulacijom (1. i 2. redak) u kojoj je sadržana i invocacija: »Mi Ferdinand milošću Božjom nadvojvoda Austrije, nadvojvoda Burgundije, Štajerske, Koruške, Kranjske i Württemberga, grof Tirola i Goričke itd.« Zatim slijedi inskripcija, tj. navedeni su oni kojima se nadvojvoda Ferdinand obraća: duhovnim i svjetovnim nositeljima vlasti, zemljoposjednicima, građanima, općinama i svima onima koji žive u njegovim nasljednim zemljama (3. i 4. redak isprave).

U naraciji teksta isprave (od 5. do 20. retka) navodi se da su pravovjerni dušobrižnici, biskupi i svećenici, za koje put prema spasenju predstavlja rimokatolička vjera, učestalo i svakodnevno napadani, dok su njihovoj jurisdikciji podvrgnute ovčice zavedene od strane nekatoličkih sektaških krivih učitelja i duhovnih vođa te dovedene u zabludu i herezu. Svećenicima je višestruko oduzeto prastaro stotinama godina pripadajuće pravo i zato nadvojvoda traži kao gospodar i zemaljski knez te vrhovni upravitelj svih duhovnih ustanova da se učini ono što je najpotrebnije i da se zbog prave priznate zajedničke vjere sektaški učitelji i duhovni vođe udalje s trgova, dobara te iz župa i crkava kako bi građani i ostali narod bili odvrćeni od njihova krivog učenja i kako ne bi više bili zavedeni, kao

što se do sada nažalost događalo. Optuženi duhovni vođe toliko su neposlušni da određeni građani i podložnici u zajednici njeguju krivovjerje u dvorcima i na drugim mjestima kao što i zbog krivog učenja zaraženog herezom namjerno izbjegavaju ispovijed i pričest, što nadvojvoda kao gospodar i zemaljski knez ni u kojem slučaju neće dozvoliti i trpjeti.

U dispoziciji korpusa (od 20. do 25. retka) naglašava nadvojvoda da je zbog takve situacije stavljen na snagu ovaj dekret o progonu krivovjernika, koji se ozbiljno mora izvršiti. Ako neki duhovni vođa ili učitelj pruži otpor i nastavi s takvim djelovanjem tajno ili javno u nazočnosti građana ili drugih podložnika ili (a to nadvojvoda neće nikako dopustiti) ako na kriv način bude obavljao svećeničku službu i krivo tumačio ispovijed i pričest, treba ga zbog krivog učenja dovesti pred sud i tako pravovjernim dušobrižnicima, svećenicima i dobročiniteljima potvrditi njihovo pravo.

Zatim slijedi sankcija teksta (od 25. do 32. retka) u kojoj se naglašava da će svaki takav duhovni vođa, ma tko god on bio, biti prognan iz svih nadvojvodinih zemalja. Ako ih se u njegovim zemljama uhvati, neće samo biti uhićeni, nego će njima i onima koji ih slijede biti sve oduzeto. Nadvojvoda zapovijeda svim gore navedenim duhovnim i svjetovnim nositeljima vlasti, zemaljskim kapetanima, namjesnicima, upraviteljima crkvenih imanja, gradonačelnicima, sucima, građanima, općinama i svima drugima da se trajno i čvrsto pridržavaju dekreta i da ne djeluju protivno njemu te da drugima to ne dozvoljavaju jer ni u kom slučaju neće izbjeći njegovu nemilost i kaznu. Nadvojvoda to misli ozbiljno i time su izneseni njegovo mišljenje i volja.

U zaključnom dijelu (32. i 33. redak) stoji da je Dekret tiskan u gradu Grazu dvanaestog dana mjeseca studenoga, godine 1599. Potpisani su nadvojvoda Ferdinand, dvorski kancelar W. Jöchlinger i notar H. Harrer, koji je napisao na latinskom da je isprava nastala po osobnom nalogu presvijetloga gospodina nadvojvode (34. i 35. redak isprave). Na dnu Dekreta nalazi se pečat nadvojvode Ferdinanda promjera 4 cm, koji je napravljen od crvenog voska. Riječ je o pečatu heraldičkog tipa na kojem piše: FERDINA DG ARCHI DVX AUSTRIAE DVX BURGUNDIAE STIRIAE KARINTHIAE CARNI WIRT COMS TIRO ET GORIT (slika 3.).

Slika 3. Pečat nadvojvode Ferdinanda, Arhiv Republike Slovenije, AS 1063, št. 1846

Na kraju treba zaključiti da je zbog protestantskog djelovanja u tajnosti, kriptoprotentantizma¹⁹, te nikodemizma²⁰ (pritajenog pripadanja uz javno ograđivanje) teško utvrditi opseg rasprostranjenosti protestantizma u austrijskoj Istri. Mnogi koji su podržavali reformaciju nisu prešli na novu vjeru zbog zabrana i progona austrijskih nadvojvoda. U matičnim knjigama Pazina navedena su neka imena nekatolika, ali ne piše da je riječ o protestantima.²¹ Javlja se potreba za daljnjim istraživanjem isprava habsburških vlasti jer one svojim zabranama svjedoče o širenju protestantizma u austrijskoj Istri kao dijelu habsburških nasljednih posjeda.

Summary

DECREE OF ARCHDUKE FERDINAND II REGARDING BANISHMENT OF PROTESTANTS IN 1599

In this article author analyzes counter-protestant activities of the Hapsburg authorities in the Austrian part of Istria that was a part of Inner Austria. Since the chief document for this analysis was the decree of archduke Ferdinand regarding banishment of Protestants (1599), author emphasizes that it is quite difficult to determine to what extent Protestantism was popular in Pazin County. Namely, Austrian authorities were quite rigid regarding the Protestantism, so the majority of sympathizers and promoters worked in secret, and many of them never openly converted to the new faith. Moreover, author point out that presently unanalyzed documents about counter-protestant activities of Hapsburg authorities still represent an important testimony about Protestantism and spreading of the Lutheran faith in the Austrian Istria.

KEY WORDS: *Inner Austria, Austrian Istria, Protstants, Ferdinand II, early modern period.*

¹⁹ Nikola CRNKOVIĆ, »Protestanti i 'protestanti' u Istri i na Kvarnerskim otocima u 16. i 17. stoljeću«, u: *Croatia christiana periodica*, IX, br. 16, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1985., str. 47–62.

²⁰ Ljudevit Anton MARAČIĆ, »Protestantizam u Istri: protestantski pokušaj i odgovor inkvizicije u Istri«, u: *Nova Istra: časopis za književnost, kulturološke i društvene teme*, god. IV., sv. XIII., br. 2–3, Istarski ogranak Društva hrvatskih književnika, Pula, 1999., str. 196–214.

²¹ Slaven BERTOŠA u svojoj knjizi *Život i smrt u Puli: starosjeditelji i doseljenici od XVII. do XIX. stoljeća*, Pazin, Skupština udruga Matice hrvatske Istarske županije, 2002., str. 316, naglašava da se u puljskim matičnim knjigama pripadnici evangeličke vjere spominju isključivo kada se radilo o njihovim prelascima na katoličku vjeru te spominje slučaj luteranke Anne Marije, kćeri Antonija Augustina Rizzija, koja je prihvatila katoličku vjeru, a krizmao ju je puljski biskup Giuseppe Marija Bottari u gradskoj katedrali.